

Lyssa



Tom Hofland

# LYSSA



Amsterdam · Antwerpen  
Em. Querido's Uitgeverij bv  
2017

Copyright © 2017 Tom Hofland  
Voor overname kunt u zich wenden tot  
Em. Querido's Uitgeverij bv, Spui 10,  
1012 wz Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen  
Omslagbeeld Charles Edward Perugini  
Foto auteur Rosa de Weerd

ISBN 978 90 214 0246 8 / NUR 301  
[www.querido.nl](http://www.querido.nl)

‘Hij werd bemind... naar hij wou menen,  
En was gelukkig. Hondervoud  
Gelukkig is beslist degene  
Die alles blindelings vertrouwt,  
Zijn kille brein weet in te tomen  
En zwelgen kan in zoete dromen  
Zoals een dronkaard in 't hotel,  
Of (fraaier) zoals een kapel  
Zich wiegen laat op lentebloemen;  
Maar ik beklag de realist  
Die dromen en illusies mist  
En alles bij de naam wil noemen,  
Wiens hart, ontnuchterd, dor en koud,  
Hem blinde zaligheid onthoudt!’

– Aleksandr Poesjkin, *Jevgeni Onegin*  
(vertaling Frans-Joseph van Agt en  
C.A.M. van Stekelenburg-Ongering)



## I

De trein naar Mestopes. Ik vertrek vanaf een verlaten perron en vermoed dat ik misschien wel de enige reiziger aan boord ben.

We minderen vaart; de stad nadert. De nacht ligt als een warme deken over het land en alles lijkt te slapen, mens en dier. De trein is het enige teken van leven in dit machtige landschap. Buiten is het aardedonker, maar in een spookachtig licht herken ik de bergen die een halve cirkel rondom Mestopes vormen.

Daar in die magistrale natuur heb ik mijn militaire training ondergaan: slapend in grotten, ons ondergoed wassend in beekjes en kou lijdend onder de sterren.

Ik studeerde taalkunde in Mestopes, maar na mijn eerste jaar, op mijn achttiende, werd ongelukkig genoeg de dienstplicht ingevoerd en werd ik onvoorbereid uit het klaslokaal geplukt.

Nu ben ik gestationeerd in de suffe garnizoensplaats Határ, waar ik met mijn bataljon de nobele taak toebedeeld heb gekregen de grens van het rijk te bewaken. Let wel: een grens die niemand in honderd jaar heeft geprobeerd over te steken, dus wij vermaken ons met paardrijden, schermen en lange avonden in het koffiehuis. Heel soms, als we ons geld niet vergokt of verbrast hebben, gaan we opgedirkt te paard naar de dichtstbijzijnde gro-

te stad, Dosada, om dan vervolgens daar ons geld te verkopen of te verbrassen. Het is de verandering van omgeving die onze versufte koppen als koud water om de oren slaat.

Het leger heeft mij nooit aangetrokken: ik voelde me er het eerste jaar wanhopig misplaatst. Ik had zelfs plannen gesmeed om de grens over te steken en te deserteren. Op de middag van mijn geplande vertrek (de koffers waren al gepakt, ik zou een paard meenemen en in de nacht verdwijnen) werd ik door mijn overste naar zijn kamer geroepen en, tussen de koffie en de koek door, benoemd tot tweede luitenant. Rood aangelopen stamelde ik mijn bedankje en maakte me uit de voeten. Hoe of waarom ze mij kozen is nog altijd een mysterie.

Ik pakte met knikkende knieën mijn koffers weer uit en besloot het even aan te zien. De iets hogere soldij die ik zou ontvangen zou mijn leven aan de kaarttafel in ieder geval vergemakkelijken.

Na een aantal weken begon ik mij prettig in mijn rol te voelen. Ik kreeg een nieuw uniform aangemeten zonder scheuren en een oude maar keurig opgepoetste officierssabel waar ik al snel trots op werd.

De gewone soldaten geven, ook al zijn wij van dezelfde leeftijd, zelden blij jaloers te zijn op mijn bevoorrechte positie. Hoewel het met die voorrechten ook wel meevalt: ik slaap in een kleine vochtige kamer met uitzicht op een stenen muur en geniet elke avond van het gezelschap van de muizen in mijn plafond, die steeds groter maar nooit schuwer worden. De kamer stinkt naar vocht en paardenzweet – hij is door ruimtegebrek



aan de stallen gebouwd. Maar ik heb tenminste een kamer voor mijzelf, iets waar de jongens op de slaapzalen naarstig naar verlangen en waar ik mij ook gelukkig mee prijs.

Nu is het de zomer van mijn tweede jaar en ik ga met verlof terug naar die stad waar ik eigenlijk nooit weg had willen gaan.

Rond deze tijd van het jaar wordt de stad overspoeld door toeristen voor de paardenrennen, iets wat mij maar matig interesseert. Ik zou de drukte liever ontvluchten, maar waar moet ik heen? Mijn ouders wonen in het diepe zuiden waar het nog saaier en vermoeiender is dan in Határ. In Mestopes heb ik vrienden (de meeste zijn nu ook soldaten en keren naar hier terug voor de spelen en het nachtleven). Bovendien is verder reizen met mijn hongerloontje onbetaalbaar.

Een koude windvlaag komt door het open treinraam naar binnen en jaagt de slaap uit mijn gezicht. Ik steek een sigaret op, maar de smaak bevalt me niet en ik tik hem het raam uit. Bij het licht van de sterren zie ik de eerste gebouwen opdoemen: allereerst natuurlijk het silhouet van de oude kathedraal. Daarna de wachttorens, die breed en statig staan als dikke trotse vaders, verbonden door de middeleeuwse stadsmuren.

Het is tien voor één in de nacht als wij over de rivier Duchlášky rijden en ik mijn koffer uit het rek pak. Ik strijk mijn uniform glad en gesp mijn sabel aan mijn riem.

Terwijl ik mij, stommelend mijn evenwicht bewarend, richting de deuren van de trein begeef merk ik dat ik toch niet die eenzame reiziger ben die ik dacht te zijn: in

een van de cabines, voor in de trein, zit een jonge vrouw. Ik wil geen vooroordelen over het militaire leven bevestigen, maar het is waar dat wij weinig vrouwelijk schoon zien in ons gehucht. Misschien is dit de reden dat ik het fatsoen niet kan opbrengen mijn blik meteen af te wenden.

Ze zit aan het kleine tafeltje van haar coupé, keurig gekleed in een heel lichtroze zomerse jurk, bezet met kleine zwarte gestikte bloemen. Haar zwarte haren zijn opgestoken. Ze schrijft driftig. Een brief? Een reisverslag? Ik kan het niet zien, maar god! Wat ben ik benieuwd.

Ze zit voorovergebogen waardoor ik haar gezicht slecht kan zien, maar ik zie haar voorhoofd: jeugdig glad. Ik zie haar neus: klein en verfijnd. Ze moet een jaar of negentien zijn, niet veel jonger dan ikzelf. Zij moet één station eerder zijn ingestapt, want ik heb haar niet eerder zien zitten. Ik besef dat ik nu al veel te lang schaamteloos sta te gluren; draai mij vlug om en loop wankelend verder richting de deuren.

Ik moet zeggen dat ik, terwijl de trein tot een halt komt, mijzelf erop betrap nogal te treuzelen. Ik blijf een beetje hangen in het gangpad, strijk mijn uniform nog eens glad en speel met de gesp van mijn sabel. Dan valt me op dat de conducteur op het perron mij met opgetrokken wenkbrauwen gadeslaat. Hij komt naar mij toe en zegt nors: 'Het eindstation, mijnheer.' Ik lach een beetje idioot, alsof ik stond te dromen, en pak mijn koffer op om uit te stappen. Op dat moment schiet de deur van de cabine open en komt de vrouw haastig naar buiten, de papieren onder haar ene arm geklemd en een koffer in haar andere hand. In het voorbijgaan kijkt zij op naar mij, onze blikken kruisen elkaar, maar ze zegt niets en loopt langs

mij heen. Ik ruik haar parfum: een zoetige lucht die prikt in mijn neus en mij aan rijpe peren en kaneel doet denken.

De conducteur neemt mij wantrouwend in zich op terwijl hij aan een pijp lurkt. Ik knik op mijn vriendelijkst naar hem en stap achter de onbekende vrouw aan de trein uit. Buiten is het nog aangenaam warm, de stenen van het perron gloeien nog na. Een nachtegaal zingt; de mysterieuze schone is al een eind van mij vandaan en ik moet aardig de pas erin houden om haar bij te houden.

‘Neemt u mij niet kwalijk, mevrouw,’ zeg ik haastig. ‘Maar kan ik die zware koffer voor u dragen?’ Op dat moment blijkt het onmogelijke waar: ze kan nog sneller lopen, en ik heb dat talent zojuist in haar naar boven gehaald. Ze kijkt niet om terwijl ze antwoordt: ‘Dat is zeer vriendelijk van u, maar niet nodig.’

‘Ik geloof dat u zich als reiziger wel raad weet,’ zeg ik en moet een hupje maken om naast haar te kunnen blijven lopen. Mijn eigen arm begint al te verzuren onder het gewicht van mijn eigen koffer, maar deze jonge sterke vrouw loopt onverstoord door.

Aan het einde van het perron stopt ze abrupt en zet de koffer resoluut naast zich neer. ‘Goedenacht, mijnheer.’

Ik, blij met een adempauze, blijf staan en kijk de straat in; links en rechts geen rijtuig te zien.

‘Mevrouw, zeg het als ik moet zwijgen en u met rust moet laten, maar u gaat toch niet te voet verder?’

Ze kijkt mij aan en ik weet niet of ze mij zat is of me vermakelijk vindt. ‘Geen reden tot bezorgdheid. Mijn koets zal vertraagd zijn.’

‘Dan wacht ik hier met u tot u bent opgehaald, mits u daar geen bezwaar tegen heeft.’ ’s Nachts is het station

een ander soort plek dan overdag. Geen plek voor een jonge vrouw om alleen te wachten. Beslist niet.'

'En voor een jonge soldaat?'

'Als mevrouw liever heeft dat ik haar alleen laat, respecteer ik die wens en vervolg ik mijn weg. Ik dacht u slechts van wat gezelschap te kunnen voorzien bij het nachtelijke wachten. U een dienst te bewijzen.'

'U hoeft mij niets te bewijzen, mijnheer,' zegt ze en kijkt weer voor zich uit. Even staan wij daar naast elkaar onder de warme sterrenhemel en weet ik niet hoe ik verder moet.

'Ah... nou, dan wacht ik hier. Niet naast u, maar enkele meters van u verwijderd tot u veilig bent opgehaald.' Ik stap opzij en – geloof het of niet – struikel daarbij over haar grootste koffer die met een denderende klap op de stenen valt. Ik stommel verder en kan mijn evenwicht nog maar net bewaren. De stationsopzichter die ons gadeslaat schudt zijn hoofd en gaat zijn kantoor binnen. Ik herpak me en zet de koffer rechtop. 'Mevrouw, neemt u mij niet kwalijk.'

Ze zucht.

'Blijf, luitenant, als het uw plichtsbesef streelt.'

Ik wil mijzelf niet meer voor schut zetten dan ik al heb gedaan dus blijf ik staan waar ik sta en houd mijn mond dicht. Zo gaat er een poos voorbij. Wij zwijgen en houden onze ogen op de straat gericht. Ik verlang naar het geluid van hoeven, het geratel van wielen: iets om deze vreselijke stilte te doorbreken en mij uit deze ongemakkelijke positie te bevrijden. Ik heb het over stilte, maar zo stil was het eigenlijk niet. Vanuit het park aan de overkant van de straat klinkt het gesnor en geklap van de nachtzwaluwen die op jacht zijn naar hun avondmaal. Als je

goed tuurt zie je de anders zo zeldzame beestjes zweven over het veld achter de vergulde hekken.

Vanuit mijn ooghoeken kijk ik naar deze merkwaardige vrouw. Zij draagt dure verfijnde kleding, maar heeft een ietwat ruw gezicht: klein en vrouwelijk maar met een brede mond. Zij is in die zin geen schoonheid omdat zij niet aan de idealen van de streek – klein, tenger en verfijnd – voldoet. Waar het normaal altijd om de ogen gaat – sla de literatuur er maar op na – zijn bij haar haar lippen veruit het meest aantrekkelijke gedeelte van haar gezicht. Verleidelijk om naar te kijken als naar de juwelen van de keizer: groot maar elegant en in elk licht verspringen zij op mysterieuze wijze van kleur. Dan weer dieprood, dan zachtroze.

Zij heeft zeer zwarte wenkbrauwen die haar huid nog bleker maken. Iets in haar gezicht, wellicht de donkere verkleuring onder haar ogen, doet een zeer grote droefenis vermoeden.

Terwijl ik zo onopvallend mogelijk naar haar kijk zie ik haar mondhoeken vertrekken. Ze draait zich van mij af en houdt haar hand voor haar mond. Ik schrik op: huilt ze? Heb ik mij zo opdringerig opgesteld dat ik als een bedreiging overkom? Zij moet heel zwakke zenuwen hebben. Of wellicht is er een leed waar ik niets van weet. Ik wil mij al haast verontschuldigen over haar ontfermen maar dan zie ik dat zij niet huilt maar lacht. Haar schouders schokken licht terwijl ze zich naar me omdraait. ‘Neemt u mij niet kwalijk, luitenant.’

Ik haal mijn schouders op en lach schaapachtig mee. Zeer merkwaardig.

Ze ademt diep in en herpakt zich: ‘Waar bent u gelegd?’

‘Pardon?’ zeg ik, geschrokken van haar plotselinge interesse.

‘Waar bent u gelegerd, mijnheer officier?’

‘Határ,’ antwoord ik, nog altijd schaapachtig grinnikend om een grap die ik gemist heb, waardoor het meer als ‘háhátar’ klinkt.

‘Hmm. Ik ben er nooit geweest. Een grensplaatsje in het oosten, niet?’

‘Jazeker. U heeft niets gemist. Er bevindt zich nog meer leven op het kerkhof van Mestopes dan op de kermis van Határ. Nee, de verstedelijking heeft al onze prachtige streken aangedaan, behalve het oosten.’

‘U bent geen natuurliefhebber?’

‘O, de natuur is prachtig in de grensstreek, maar daar is dan ook alles mee gezegd.’

‘En wat brengt u naar de stad, mijnheer?’

Zij heeft zich naar mij toe gedraaid en kijkt beslist niet meer zo serieus.

‘Alstublieft, noemt u mij Gaspar. Gaspar Szabó. Onder de deken van de nacht kunnen wij soepeler zijn met formaliteiten.’ Ze kijkt mij aan met toegeknepen ogen, alsof zij mij bestudeert, mijn motieven probeert te doorgronden.

‘U weet het poëtisch te brengen, mijnheer Szabó. Maar u beantwoordt mijn vraag niet: is de deken van de nacht ook een excuus voor onbeleefdheid?’

Ik schud mijn hoofd hevig.

‘Neemt u mij niet kwalijk, juffrouw, zomerverlof brengt mij naar de stad. Een paar weken vrij van militaire verplichtingen om de zomer te vieren en mijn eigenlijke werk te kunnen uitoefenen.’

‘Welk werk mag dat zijn?’

‘Ik schrijf, juffrouw.’

‘Zo zo, een geletterde luitenant! Proza, toneel?’

‘Nee, geen fictie, mevrouw: die gave bezit ik niet. Ik bedrijf slechts journalistiek.’

De jonge vrouw lijkt blij verrast, plots bekijkt zij mij zelfs vriendelijk van mijn lichtblauwe pet tot mijn zwarte laarzen.

Er is iets in haar houding wat haar een natuurlijke autoriteit geeft. Ze wordt omlijst door een aura van zelfverzekerdheid. Vaak wordt zo iemand beticht van arrogantie, maar bij haar is dit ver van de waarheid.

‘U schrijft voor de krant?’ vraagt ze.

‘Heb ik gedaan en ik ben voornemens dit weer te gaan doen.’

‘En de heer Gruber zit op uw schrijfsels te wachten?’

Gruber is de eindredacteur van de lokale krant en was mijn mentor op de opleiding tijdens mijn eerste jaar.

‘Dat hoop ik! De heer Gruber en ik kennen elkaar goed. Ik schreef voor zijn krant tijdens mijn eerste jaar als student taalkunde, tot mij een ijsblauw uniform werd aangemeten.’

Ze kijkt de straat in. Die is even leeg en donker als daarnet.

‘Kent u de heer Gruber?’ vraag ik.

Ze glimlacht.

‘Hij is een bekende.’

Ze steekt een hartelijke hand naar me uit. Verrast door deze plotselinge toenadering weet ik niet of ik haar hand moet kussen of schudden, waardoor ik in mijn verwarring de kus net boven haar hand, in het luchtledige, plaats.

‘Lyssa Boktani.’

God allemachtig! Ik sta perplex. Van alle mensen die ik hier zou kunnen tegenkomen. Ik neem mijn pet af, buig nogmaals diep en stamel als een schooljongen: ‘Mevrouw! Neem mij niet kwalijk. Ik had niet... of... zeer aangenaam.’

Op dat pijnlijke moment, waarop ik me realiseer wie ik voor me heb, worden wij opgeschrikt door geritsel in de bosjes naast het spoor.

Het zal allicht een verdwaalde kat zijn, maar een verdwaalde bruine beer wil zich nog weleens in de stad laten zien dus is enige voorzichtigheid geboden. Het geritsel wordt luider en wij horen een vreemd geluid dat in eerste instantie moeilijk te plaatsen is, maar zich het best laat definiëren als een diep rappend gehijg.

Een moment later opent het struikgewas zich. Een hond komt tevoorschijn. Hij is fors en grijs, met puntige oren. Hij wankelt langzaam, bijna dronken, over het spoor bij ons vandaan. Hij sleept met zijn poten; wellicht dat hij heeft gevochten. Opgelucht haal ik adem. Lyssa Boktani en ik kijken het dier na. Dan pas merk ik op dat de ruggen van onze handen elkaar raken. Het leer van haar handschoen is koud tegen mijn blote huid. Ik kijk haar aan en zij mij.

‘Is er niets wat u deze zomer aan Határ gaat missen?’

‘Alleen de pruimen,’ zeg ik. Stompzinnig, maar het schiet mij te binnen en voor ik het weet heb ik het gezegd. Lyssa lacht.

‘Die hebben we hier in overvloed.’ Ik knik.

‘Maar niet zo heerlijk als in Határ.’

Lyssa pakt haar koffer op.

‘Tot ziens, mijnheer Szabó.’

Voor de poort van het station staat een luxueuze koets



klaar, prachtig ijsblauw: onze nationale kleur.

‘Goedenacht, mevrouw Boktani.’

Een bediende klimt uit de koets en helpt haar instappen. Dan komen de paarden in beweging en rijdt de koets de straat uit, de nacht in.

Mijn god! Lyssa Boktani, de echtgenote van Viktor Boktani, de directeur van de *Mestopische Courant*. De man boven Gruber. Baas boven baas.

Een man gehuld in een nevel van mysterie en een idool voor velen. Op het kapitalisme groot geworden en tegelijkertijd een vaandeldrager van het opkomende socialisme, waardoor hij wordt verguisd en verafgoed.

Ik heb de vrouw van een grootheid ontmoet en haar niet herkend. Wat moet zij wel niet denken? Typisch een stommiteit voor mij om te begaan! De schaamte bekruipt me als een slang en bijt me in de nek. Ik sidder.

Ik til mijn zware koffer op en ga met het schaamrood nog op de kaken gloeiend te voet verder naar mijn slaappleaats. Wat een bizar en vreemd toeval, dat ik terugkom naar mijn stad om mij in het schrijven te verdiepen en van alle duizenden mensen die hier woonachtig zijn juist deze vrouw tref. Het geloof in een almachtige God is de laatste jaren nogal versleten, maar zo’n groot toeval is moeilijk voor te stellen.

Opeens doet mijn leven anders aan: het leven voelt groot en oneindig en de kansen lijken onbeperkt. Wellicht dat ooit iemand mij tegen zal komen op een verlaten perron en zal schrikken of perplex zal staan als ik mijn naam noem. Wellicht ben ik bestemd voor grote daden. Ik vraag mij af: was deze ontmoeting kans of het lot?

Mijn fantasie gaat zo met mij op de loop dat ik vergeet de juiste weg naar mijn slaappleaats te nemen. Ik ben al te

ver doorgelopen. Nu sta ik voor het marktplein, met zicht op de oude kathedraal waarvan ik de klokken al heb horen luiden, dong, dong, dong! Daarna is het stil.

De stad slaapt en het enige wat ik hoor is een oude valse viool die ergens in een achtertuin opgewekte klanken met de wind mee geeft. Een dronken student pist tegen een lantaarn. Deze stad is niet veranderd en ik ben blij haar weer te zien.

Ik loop terug en neem een kleine zijstraat: net breed genoeg voor een koets, mits de koetsier zijn ellebogen binnenboord houdt. Op de hoek van deze smalle straat bevindt zich mijn favoriete café: De Braspenning. Ik heb ooit in mijn studententijd uitvoerig de tijd genomen om alle cafés in de stad te leren kennen en geloof mij: er is er geen één zoals deze. Het publiek is gemiddeld twintig jaar ouder dan ikzelf – oude mannen met vettige grijze haren en slappe snorren – maar ze schenken er de meest verfrissende vruchtenmost voor een gering bedrag.

Na een minuut of tien verschillende achterafstraatjes te hebben doorkruist kom ik aan bij het hoge smalle huis van mijn hospita. De stad kent vele weduwen die plots alleen in grote huizen wonen en toch, wonder boven wonder, het leger een warm hart toe dragen. Deze dames nemen in de zomer jongens zoals ik in huis. Ik heb een envelop met de sleutel en strikte orders Edina Pohostinny, mijn hospita, niet te wekken.

Ik open de voordeur en kom de pikdonkere hal binnen. Boven aan de trap zie ik een vage oranje gloed en als een mug beweeg ik mij met blinde vastberadenheid richting het licht. Bovenaan zie ik het olielampje dat mij heeft gelokt: het staat op een tafel in een van de kamers.

En wat voor een kamer! Ik gooi mijn koffer op het bed

dat kraakt onder het gewicht. Naast het lampje ligt een briefje van Edina om mij welkom te heten. De kamer is klein maar aanzienlijk luxueuzer dan wat ik gewend ben. Naast het ruime bed is er een kast vol lege hangers, een klein houten bureau en zelfs mijn eigen kapstok. Voor de grote ramen aan de voorzijde staat een groene versleten fauteuil waarin talloze jonge soldaten voor mij hun zomers doorgebracht moeten hebben. Op de vensterbanken ligt een dikke laag stof. De kamer ruikt muf, maar voelt alleszins behaaglijk aan.

Nadat ik mij gewassen heb laat ik mij naakt op bed vallen en val uitgeput in een diepe slaap, waarin ik niet droom en in het rijk beland waar de slaap hand in hand loopt met de dood, maar waar men herboren uit ontwaakt.